

ESCATOLOGIA TRANSHUMANISTA. EL SOBREHOME NIETZSCHEÀ I EL POSTHUMÀ

FRANCESC TORRALBA

Universitat Ramon Llull

RESUM: En l'escatologia immanent del transhumanisme es distingeixen tres tipus d'éssers: l'humà, el transhumà (també anomenat *humà +*) i el posthumà (que es coneix com a *humà ++*). L'ésser humà és la resultat de la unió de dos éssers humans. És una entitat plenament biològica i pertany a l'estirp humana. Un ésser transhumà, en canvi, és un ésser en transformació, *in fieri* (a work in progress), una entitat humana amb algunes de les seves capacitats físiques i psíquiques modificades i millores tecnològicament. L'autor analitza aquesta escatologia tenint en compte la filosofia de Nietzsche.

PARAULES CLAU: autotranscendència, transhumanisme, sobrehome, posthumà, narcisisme.

Transhumanist eschatology.

Nietzsche's Übermensch and the posthuman man

ABSTRACT: In the immanent eschatology of transhumanism three types of beings are distinguished: human, transhuman (also called human +) and posthuman (which is known as human ++). The human being is the result of the union of two human beings. It is a biological entity and belongs to the human strain. A transhuman being, on the other hand, is a being in transformation, *in fieri* (a work in progress), a human entity with some of its physical and psychological capacities technically modified. The author analyzes this eschatology in the light of Nietzsche's philosophy.

KEYWORDS: Self-transcendence, transhumanism, übermensch, posthuman, narcissism.

208

1. La voluntat d'autotranscendència

La voluntat d'autotranscendència és ben palesa en el moviment transhumanista. Transcendir consisteix a anar més enllà, a creuar una frontera. Consisteix a no acontentar-se amb el que se sap, amb el que es posseeix, amb el que se sap. És l'anhel de més, la voluntat de no conformar-se amb allò que es coneix o amb allò que s'és. Transcendir és la passió per indagar allò que està més enllà del límit. El fet mateix de transcendir evoca una mancança, però, a la vegada, també, una fortalesa.

La capacitat de transcendir és un tret característic de la condició humana. Més enllà del seu significat teològic, l'autotranscendència

és, en primer lloc, una categoria antropològica. Aquesta capacitat està present en l'explorador que s'endinsa per terrenys desconeguts, en el científic que no s'acontenta amb el que sap i elabora noves hipòtesis de treball; també en l'artista que no es limita a reproduir el cànon existent, sinó que cerca noves formes i textures, però, igualment, en l'atleta que aspira a superar la seva darrera marca, a transcendir els seus límits.

Quan diem que l'ésser humà té capacitat d'autotranscendència, ens referim a la capacitat que té d'anar més enllà del que li és immediatament present. Pot anar més enllà de la *doxa*, per dir-ho amb la bella expressió de Plató, però també pot transcendir prejudicis, tòpics i estereotips, creences ancestrals i vells rituals. Té capacitat de mirar més enllà dels desigs, de les passions i de les servituds de l'ego. Transcendir també significa desfer-se del que és banal, del que és previsible, del que és contingent, per aprofundir en el que és essencial.

Un dels autors contemporanis que més ha aprofundit en la noció d'autotranscendència és el deixeble heterodox de Sigmund Freud (1856-1939) i pare de la logoteràpia existencial, Viktor Frankl (1905-1991). Segons l'autor de *L'home a la recerca del sentit*, l'ésser humà, com a ésser espiritual, és capaç d'autotranscendir-se, d'orientar-se cap a quelcom que no és ell, que el commou i dona sentit a la seva vida.

Per «autotranscendència», Viktor Frankl entén el fet antropològic que l'ésser humà es remet sempre a quelcom que es troba més enllà (*Jenseits*) de si mateix i que no és ell mateix. Helmut Plessner (1895-1985), antropòleg deixeble i crític de Max Scheler (1874-1928), defineix l'ésser humà com un ésser excèntric, perquè posa el centre de la seva vida fora de si mateix. Som éssers humans en la mesura en què som capaços de moure'ns cap a allò que encara no som. Aquesta tesi està, també, latent en el transhumanisme.

Al capdavant, la innovació científica i tecnològica és una manifestació d'aquesta capacitat d'autotranscendir-se. També el desenvolupament de l'art, de la filosofia i de les humanitats, en totes les seves manifestacions, és una diàfana expressió d'aquest anhel de transcendència i de transgressió que caracteritzen la condició humana. Subsisteix, en el cor de l'ésser humà, la pregunta que apunta més enllà, que travessa el que és evident i clar, que s'endinsa en el desconegut. Aquesta pregunta, que és la llavor del desenvolupament i de la innovació, expressa aquesta capacitat de transcendir que ja és manifesta en l'infant.

Martin Heidegger (1889-1976) considera que justament aquesta pregunta és la que ens configura com a éssers metafísics, perquè és

una pregunta que travessa, que va més enllà, que apunta cap al desconegut (*Hinausfrage* en el seu idiolecte).

En l'antropologia de Viktor Frankl, l'ésser humà és concebut com una transició (*ein Übergang*) i no com un fi (*ein Zweck*); més aviat, és caracteritzat com un camí (*ein Weg*), més que no pas com una meta; en definitiva, com un itinerari cap a allò que encara no és. És definit com un ésser que aspira a esdevenir el que encara no és. Entre el ja (*Ja*) i l'encara no (*noch nicht*) transcorre la vida humana. L'autotranscendència és el motor de la vida humana, l'impuls que mou tot ésser humà a anar més enllà del límit, a superar qualsevulla frontera, a endinsar-se en nous universos.

La voluntat de superar-se, de transcendir les coses i el mateix ego no emana de l'esfera física, de les impressions del món exterior, sinó del fons del seu ésser. L'ésser humà aspira a superar les barreres de l'ego, també les del seu cos, les limitacions de les seves facultats mentals, com la memòria, la imaginació, l'intel·lecte o la voluntat. L'autotranscendència posa en moviment l'ésser humà cap a la innovació i explica el vertiginós desenvolupament de l'espècie humana al llarg del seu periple en aquest món.

210

La noció d'autotranscendència és molt emprada en el transhumanisme, encara que no en un sentit teològic. En aquest món de neoliberalisme globalitzat que ens ha tocat viure, el desig de transcendir s'ha mutat en l'anhel de superar-se. Escriu Gilles Lipovetsky: «L'ideal de superar-se i de triomfar no es limita ja a unes quantes esferes de la vida social, avui envaeix el conjunt de la societat, tot canibalitzant el consum i les maneres d'existència, la intimitat i els estats d'ànim. Tots dopats, tots amb l'obligació de ser competitiu, d'acceptar riscos, de funcionar com un rellotge»¹.

Aquesta obsessió per superar-se, per esdevenir el que encara no s'és, per realitzar gestes èpiques, és molt visible, també, en el món de l'esport. Escriu Gilles Lipovetsky: «Guanyar, sobresortir, buscar la proesa per tots els mitjans: amb l'esport actual, les pràctiques que expressen l'autosuperació passen a ser esdeveniments socials de primera magnitud»².

En aquest sentit, es pot qualificar el transhumanisme com una filosofia de la superació o bé com una ideologia de l'autotranscendència mitjançant la implementació de les biotecnologies.

¹ Lipovetsky, G. (2007). *La felicidad paradójica*. Madrid: Anagrama, p. 250-251.

² Lipovetsky, G., *op. cit.*, p. 262.

2. El sobrehome nietzscheà i el posthumà

En l'escatologia immanent del transhumanisme es distingeixen tres tipus d'éssers: l'humà, el transhumà (també anomenat *humà +*) i el posthumà (que es coneix com a *humà ++*).

L'ésser humà és la resultat de la unió de dos éssers humans. És una entitat plenament biològica i pertany a l'estirp humana. Un ésser transhumà, en canvi, és un ésser en transformació, *in fieri* (a *work in progress*, en paraules dels transhumanistes nord-americans), una entitat humana amb algunes de les seves capacitats físiques i psíquiques modificades i millorades tecnològicament respecte a la seva condició originària. O bé ha estat millorat ell mateix per pròpia decisió, o bé ha estat millorat genèticament per decisió dels seus progenitors.

Finalment, un ésser posthumà seria un ésser amb les següents característiques: una esperança de vida superior als cinc-cents anys; capacitats intel·lectuals dues vegades superiors al màxim a què pot arribar l'ésser humà actual, algú que tindria control sobre els seus impulsos sensibles i no patiria psicològicament.

Dins del segon moment, el del transhumà, hi ha figures híbrides, com en la mitologia grega, romana o escandinava, però aquest hibridisme no es produeix entre animals i humans, entre animals i plantes o entre humans i divinitats, com el cas dels semidéus, sinó entre humans i artefactes tècnics.

Emergeixen un conjunt d'hibridacions com els *bioorgs*, que són individus originalment de l'espècie *homo sapiens*, però codificats proteïnicaament. Hi ha, també, els *cyborgs*³, organismes cibernetics, concebuts com a híbrids biològics i mecànics que, suposadament, ja no viuran solament en l'entorn natural, sinó també en l'espai estel·lar. Cal contemplar, a més a més, els *silorgs*, fets a partir de sílici, adaptats mitjançant un ADN artificial, dissenyats per realitzar tasques d'especial risc. I, finalment, els *ymborgs*, organismes simbòlics, autoreflexius, autoreproductius, autoconscients, vertaders programes vivents o el cervell global quàntic, que concentrarien la informació materialitzada dels continguts mentals convertits en codis transferibles i que es comportarien com una gran ment global amb intel·ligència.

³ El terme *cyborg* s'atribueix a Manfred Clynes i Nathan Kline, quan el 1960 van emprar aquest mot per referir-se a un ésser humà millorat tecnològicament per afrontar exploracions fora del planeta en condicions per a les quals el seu organisme no estava preparat. És la resultat de la unió de dues paraules: *cibernètic* i *orgànic*: *cyborg*.

L'escatologia optimista del transhumanisme és extraordinàriament tecnooptimista. Fa una vintena d'anys, els transhumanistes pronosticaven que si disposaven de total llibertat d'investigació i de fonts de finançament, s'assolirien unes grans transformacions socials a gran escala.

Segons aquestes perspectives, que avui dia encara no s'han acomplert, en el 2013 s'havien de prohibir els aliments d'origen natural. En el 2022 l'ONU concediria al ciberespai la categoria de nou continent. En el 2032 es tancaria l'última companyia de vols aeris regulars, per causa de la telepresència. En el 2071 es faria institucional l'abocament de cervells al ciberespai, un cop els individus morissin i es convertissin en entitats autònomes. En el 2088 es produiria el naixement de Beethoven 2, a partir d'un clonatge. I, finalment, en el 2100 moriria el darrer ésser humà i seria dissecat per a la seva preservació museològica.

El filòsof alemany Stefan Sorgner ha establert una audaç i problemàtica analogia entre el concepte nietzscheà de sobrehome (*Übermensch* en alemany, *overhuman* en anglès) i la idea del posthumà (en anglès, *posthuman*; en alemany, *Nachmensch*)⁴. No és l'únic filòsof que s'ha aventurat a establir aquesta connexió intel·lectual. També Fereidoun M. Esfandiary (1930-2000) estableix aquesta comparació⁵.

Aquesta associació entre la filosofia nietzscheana del sobrehome⁶ i la idea del posthumà no solament és molt problemàtica intel·lectualment, sinó que adúltera, greument, la filosofia del pensador alemany.

Sense ànim d'entrar, ara, en una exegesi dels textos nietzscheans, objectiu molt llunyà d'aquest assaig, cal, com a mínim, fer algunes postil·les filosòfiques per salvaguardar la idea de sobrehome de la contaminació posthumanista. No hi ha dubte que per a Friedrich Nietzsche (1844-1900), l'ésser humà és una transició (*ein Übergang*)

⁴ Cf. Sorgner, S. (2009). *Nietzsche, the Overhuman and Transhumanism. A: Journal of Evolution and Technology* 20/1, 29-42. En el número 20(1) de la *Revista de Evolución y Tecnología* es va publicar l'article de Sorgner, en el qual mostra les semblances significatives entre el concepte de Nietzsche sobre el sobrehome i el concepte de posthumà. La seva interpretació va provocar una resposta tant entre els erudits nietzscheans com entre els transhumanistes.

⁵ Cf. *El día del sacrificio* (1959), *El mendigo* (1965), *Documento de Identidad* (1966), *UpWingers: A Futurist Manifesto* (1973), *Telespheres* (1977), *Optimism one; the emerging radicalism* (1970), *Are You a Transhuman? Monitoring and Stimulating Your Personal Rate of Growth in a Rapidly Changing World* (1989).

⁶ La paraula *Übermensch*, en la majoria de traduccions de Friedrich Nietzsche és «superhome», però ens plau més emprar-ne la traducció de Joan Maragall (1860-1911).

entre la bèstia i el superhome, un ésser que està en camí, una forma de vida que ha de ser transcendida i superada en l'esdevenidor.

Ho expressa, nítidament, en *l'Així parlà Zaratustra*. Diu Friedrich Nietzsche, en boca del profeta de l'etern retorn de totes les coses, Zaratustra: «*Jo us predico el superhome*. L'home és quelcom ha de ser superat. Què heu de fer per superar-lo?

Fins ara tots els éssers han creat alguna cosa que els supera: i vosaltres voleu ser el reflux d'aquesta marea i recular fins a la bèstia en comptes de superar l'home?

Què és el simi per a l'home? Una riallada o una vergonya dolorosa. I precisament això ha de ser l'home per al superhome: una riallada o una vergonya dolorosa.

Heu seguit el camí des del cuc fins a l'home i encara en vosaltres hi ha moltes coses que continuen essent cuc. Antany fóreu simis i ara l'home és encara més simi que qualsevol simi»⁷.

La idea que transmet el profeta de la mort de Déu, en l'obra més coneguda del pensador alemany, no és nova. Fent-se eco de la hipòtesi darwiniana, Zaratustra mostra el camí que ha fet l'home fins a l'estat actual, passant pel cuc i pel simi, però subratlla que el procés no ha conclòs, que l'evolució ha de fer un salt envers la superació de la condició humana. Fins aquí hi ha una certa afinitat amb la filosofia de la història inherent al transhumanisme.

213

L'ésser humà pot davallar al nivell de la bèstia o es pot elevar al pla de l'àngel. Aquest doble moviment està ja descrit en la filosofia medieval, on es descriu *l'homo* com un ésser entremig, col·locat entre dos mons: el del *brutus* i el de *l'angellus*. És la substància més perfecta dins de l'ordre material, però està per sota de l'àngel, en la mesura en què no disposa dels seus atributs: la sempiternitat i la immaterialitat. Els àngels són intel·ligències pures, mentre que l'ésser humà és un esperit encarnat, per emprar la bella definició del teòleg Karl Rahner (1904-1984).

Friedrich Nietzsche reprèn i transforma aquesta idea: l'ésser humà està cridat a superar-se, a vèncer els seus límits, a esdevenir el sobrehome, però aquest ascens només depèn d'ell i de ningú més que ell. Més clarament, depèn, exclusivament, de la seva voluntat (*Wille*).

Diu Zaratustra: «L'home és una corda tibant entre la bèstia i el superhome, una corda sobre un abisme.

Un perillós passar a l'altra banda, un perillós fer camí, un perillós mirar enrere, un perillós tremolar i restar aturat.

⁷ Nietzsche, F. (1983). *Així parlà Zaratustra*. Barcelona: Edicions 62, p. 23.

La grandesa de l'home rau en el fet de ser un pont i no pas una meta: allò que en l'home es pot estimar és el fet de ser una *transició* i un *ocàs*»⁸.

Zaratustra es decep en veure que encara hi ha molt rastre simiesc en els homes que s'apropen a la seva cova, i els exhorta a esdevenir sobrehomes, a extirpar el simi que encara hi ha en ells, a superar-se, infinitament, a si mateixos.

Diu Zaratustra: «L'home és per a mi una cosa imperfecta. Estimar l'home em mataria»⁹. I afegeix: «El superhome és el sentit de la terra. Que la vostra voluntat digui: *sia* el superhome el sentit de la terra!»¹⁰.

La vinculació del sobrehome a la terra el fa diametralment lluny del producte tecnològic posthumà, tal com es representa en la utopia transhumanista. De fet, el sobrehome representa el retorn a la naturalesa, l'alliberament de la cultura occidental i de la culpa judeocristiana, la comunió amb la naturalesa que, justament, la civilització ha avortat.

Diu Zaratustra: «Jo estimo aquell que viu per conèixer i que vol conèixer perquè el superhome arribi a viure. I així vol el seu propi ocàs.

Jo estimo aquell que treballa i inventa per a superhome, li basteix la casa i li prepara la terra, la bèstia i la planta: perquè així vol el seu propi ocàs»¹¹.

És especialment conegut el discurs sobre les tres metamorfosis de l'esperit que pronuncia Zaratustra, l'*alter ego* de Friedrich Nietzsche. El camell ha de transformar-se en lleó i, finalment, el lleó, en infant. El camell representa l'home petit, esclafat pel pes de la tradició, que com una gepa greixosa no el deixa volar. El lleó representa l'home superior, la voluntat de vèncer, la força i la rebel·lió contra la feixuga càrrega de la tradició. Finalment, el nen representa el sobrehome, el començament de bell nou, el sí a la vida, el joc, la innocència, la figura que està més enllà del bé i del mal (*Jenseit von Gut und Böse*, com diu el títol d'una obra de Nietzsche). L'infant és el punt d'arribada, l'arquetip, el terme final del camí, però l'infant és feble, vulnerable i mortal.

Diu Zaratustra: «Innocència és el nen, i oblit, un nou començament, un joc, una roda que dóna voltes per si sola, un primer moviment, un sagrat dir *sí*.

⁸ Ídem, p. 25.

⁹ Ídem, p. 22.

¹⁰ Ídem, p. 23.

¹¹ Ídem, p. 25.

Sí, per al joc del crear, germans meus, cal un sagrat dir sí: l'esperit vol ara la seva voluntat, el que havia renunciat al món és el que guanya el seu món»¹².

Associar la idea de sobrehome amb la noció de posthumà que emergeix del transhumanisme és del tot inadequat, perquè l'infant no té cap dels atributs que, teòricament, s'associen al posthumà. No és un producte de la sofisticació biotecnològica, sinó l'expressió més pura i genuïna de la naturalesa, sense haver passat pel filtre de la cultura judeocristiana i socràtica. És fràgil, dependent, mortal, lliure de prejudicis i de precomprensions, fet per viure nous valors (*neue Werte*) en una nova cultura.

També és impropedent vincular el concepte de voluntat de poder (*Wille zur Macht*) de Friedrich Nietzsche amb la potència tecnològica de l'ésser humà, amb la seva capacitat d'alterar i de modificar la lògica del vivent.

El concepte de voluntat de poder es presta a un gran joc de postes hermenèutiques que ni tan sols volem esbossar. Des del transhumanisme, aquesta categoria és objecte d'una particular interpretació. La voluntat de poder de Nietzsche es refereix a la capacitat que té l'ésser humà d'afirmar-se, de ser ell mateix, de viure autènticament. Evoca, en una clau existencialista, el poder de dibuixar el propi horitzó. Significa que hom no és un esclau de la tradició, com el camell, ni un esclau de la naturalesa, que pot ser el que vulgui esdevenir.

Té la voluntat de poder el qui és capaç d'afirmar-se en la seva llibertat i de poder arribar a ser allò que es proposi¹³. No és esclau d'allò donat, sinó que pot invertir-ho, canviar-ho, revoltar-s'hi i recrear-se, de bell nou, tot assumint el paper de Déu, ocupant el seu setial.

En aquest punt, hi ha una certa afinitat amb l'escatologia immanent del transhumanisme, així com una revolta subjacent contra allò donat (*le donné*, en paraules de Jean-Luc Marion), una voluntat de crear-se de nou, *ex nihilo*. Amb tot, la voluntat de poder no té una clau tecnològica en la filosofia de Friedrich Nietzsche. És una afirmació enfront de la moral del ramat, del gregarisme; representa l'anhel de ser un mateix i no de deixar de ser un mateix per esdevenir un constructe híbrid, una mena d'ésser millorat biotecnològicament.

¹² Ídem, p. 36.

¹³ Cf. Trottein, S. (2006). «Le post-humanisme de Nietzsche: réflexions sur un trait d'union». *Noesis*, 10, 289-300.

Hi ha, encara, una altra tesi del pensament de Friedrich Nietzsche molt difícil de vincular a l'escatologia transhumanista: l'etern retorn de totes les coses.

Diu Zaratustra: «Tot se'n va, tot torna; eternament roda la roda de l'ésser. Tot mor, tot tornar a florir, eternament corre l'any de l'ésser.

Tot es trenca, tot s'ajunta de nou; eternament la mateixa casa de l'ésser es basteix ella mateixa. Tot s'acomiada, tot es torna a saludar; eternament roman fidel a si mateix l'anell de l'ésser»¹⁴.

Els animals coneixen la saviesa de l'etern retorn de totes les coses.

«Guaita, nosaltres sabem això que ensenyas: que totes les coses tornen eternament, i nosaltres mateixos amb ells, i que nosaltres ja hem existit un nombre etern de vegades, i totes les coses amb nosaltres.

Tu ensenyas que hi ha un gran any de l'esdevenidor, un gran any monstruós, que una vegada i una altra ha de donar el tomb, com un rellotge d'arena, per tornar a transcórrer i a escolar-se»¹⁵.

Inspirat en el mite de l'etern retorn de la filosofia presocràtica de reminiscències orientals, Friedrich Nietzsche considera que la història és un gran cercle i que, en ella, no hi ha progrés, ni regressió, sinó un cercle que dona voltes sobre si mateix. Aquesta tesi xoca frontalment contra la filosofia de la història de la Il·lustració i la seva noció central de progrés, però també contra la utopia que es dibuixa des del transhumanisme.

216

El regne del cel sobre la terra bastit a partir del desenvolupament tecnològic està a anys llum de la fatalitat que significa l'etern retorn de totes les coses. Viure assumint l'etern retorn de les coses és justament el propòsit del sobrehome, de l'home que ja no sentirà nostàlgia del vell Déu mort.

La superació de l'ésser humà que proposa Friedrich Nietzsche en boca de Zaratustra no té res a veure amb l'ús de les biotecnologies i de les màquines intel·ligents. L'hermenèutica que es fa de la seva prosa filosòfica per part d'alguns ideòlegs del transhumanisme és tan matussera i esbiaixada com la que es va articular per part dels teòrics del nacionalsocialisme quan van intentar elaborar una hermenèutica en clau racial de la moral dels senyors i dels esclaus.

Aquella interpretació va perjudicar, greument, la interpretació de Friedrich Nietzsche en el segle xx¹⁶, però la que es proposa articular

¹⁴ Ídem, p. 200.

¹⁵ Ídem, p. 203.

¹⁶ Escriu Antonio Diéguez: «Incluso el superhombre de Nietzsche, tan socorrido para cualquier futurista, solo en una lectura parcial puede ofrecer parecidos con las

en el present des de la visió tecnofílica i tecnocràtica del transhumanisme també suposa una greu adulteració de la seva proposta filosòfica.

3. Prometeu versus Narcís?

Prometeu és el símbol per antonomàsia de l'esperit modern. Narcís, en canvi, és l'arquetip de la postmodernitat. Prometeu és l'emblema de l'emancipació, de l'esforç, de la voluntat de l'home modern de ser vertaderament autònom. Prometeu roba el foc als déus per ocupar el lloc que fins ara ells havien ocupat. El seu anhel és emancipar-se de la tradició, ser plenament autònom, deixar enrere l'autoculpable minoria d'edat, en paraules d'Immanuel Kant (1724-1804). Representa l'home modern, vol viure alliberat de la tutela de l'estat, però també de la religió.

Narcís, en canvi, és l'arquetip simbòlic de la postmodernitat. S'enamora de si mateix en veure's reflectit en un estany i refusa l'amor que els altres li volen donar. La seva principal preocupació és la cura de si mateix. És un ésser autocèntric que té com a objectiu sentir-se bé, agradar-se, fruit de la vida. Lluita feroçment contra l'envelliment i la decrepitud; no aspira a grans ideals, ni a transformar el món, però vol romandre permanentment bell. El seu anhel és fruit de l'eterna joventut, gaudir d'una bona salut i reproduir els arquetips de bellesa que imperen en la societat.

És fàcil entreveure punts de sintonia entre el transhumanisme i el narcisisme postmodern. La biotecnologia es converteix en la perfecta aliada per mantenir-se eternament jove i permanentment sa, per ser seductor encara que els anys passin i per combatre qualsevol símptoma de decrepitud.

En la mentalitat narcisista subsisteix una ascètica que no es pot qualificar, estrictament, de religiosa, perquè l'objectiu no és acostar-se a Déu, ni purgar els pecats mundans, sinó romandre en el món, el màxim de temps possible, amb un aspecte jovial i sa. Això suposa un exercici físic periòdic i tota mena de sacrificis i de cures corporals. És una penitència laica que el ciutadà postmodern està disposat a practicar. Amb tot, si entreveu que la tecnologia li pot estalviar els patiments i assolir el cobejat objectiu sense haver de suar, s'hi apuntarà veloçment.

Hi ha una relació íntima entre el narcisisme postmodern i l'ascètica laica. Escriu Gilles Lipovetsky (1944): «És innegable que l'ideal del cos esvelt, jove, musculat, posa els individus a "treballar" i a gestionar el seu cos, a imposar-li serioses limitacions, als antípodes de la despreocupació sensualista. La norma tirànica de la primor fa que les dones en particular vigilin contínuament el que pesen i el que mengen, que vulguin remodelar la seva silueta fins a l'extrem de semblar "esclaves de l'aspecte"»¹⁷.

L'ideal del transhumanisme és l'ésser autosuficient. Aquest és, també, l'objectiu del narcisisme. Narcís no necessita l'amor de ningú; tampoc no està disposat a entregar-se a ningú. Viu emmirallat en si mateix, frueix de vincles esporàdics, líquids, en paraules de Zygmunt Bauman, però tem qualsevol forma de compromís a llarga distància. Aspira a l'autosuficiència, a no ser dependent, ni emocionalment ni econòmicament, de ningú. La idea de la dependència física l'aterra. La possibilitat que la tecnologia pugui garantir aquesta autosuficiència dona aire al seu somni i enllaça, profundament, amb les seves aspiracions més íntimes.

En el cas, però, que aquesta hipòtesi sigui realitzable, la pregunta que emergeix és la següent: ¿Com es mantindran els llaços socials si els individus que configuren la societat són organismes superperfectionats?

218

La pregunta no és irrellevant tenint en compte que la vulnerabilitat és la principal arrel de la relació, del vincle social. Tal com ho expressa Jean Jacques Rousseau (1712-1778), mitjançant la seva hipòtesi política del contracte social, i, en la filosofia contemporània, Martha Nussbaum (1947), la nostra sociabilitat està intrínsecament lligada a la nostra inseguretat, a la nostra vulnerabilitat. Ens vinculem, perquè ens necessitem, perquè no podem viure sols, perquè experimentem el desig de l'altre. Sols no ens en sortim. La societat emergeix com a conseqüència d'aquesta vulnerabilitat. A la vegada, ens costa viure junts, però ens necessitem per resoldre les múltiples necessitats que patim.

Moltes de les emocions que ens lliguen socialment als altres, com la compassió o l'empatia, però també l'enveja i la por, estan basades en el fet de la vulnerabilitat que ens afecta a tots. No tindriem por, per exemple, si no fóssim vulnerables, però, quan constatem la nostra fragilitat, temem que puguem ser agredits, ferits o maltractats. Si fóssim omnipotents, no experimentaríem por ni per nosaltres

¹⁷ Lipovetsky, G., *op. cit.*, p. 265.

mateixos, ni pels altres. Tampoc no podríem sentir compassió, perquè la compassió és, en si mateixa, una experiència de sofriment compartit (*Mit-leidung*, en l'etimologia alemanya), la vivència del sofriment aliè sentit en la pròpia carn.

Extirpar completament o gairebé de manera completa la vulnerabilitat, com es proposa el transhumanisme, pot ser una forma, també, d'anorrear aquestes emocions tan genuïnament humanes.

L'aspiració de Narcís és, justament, l'autosuficiència, extirpar la vulnerabilitat. Aspira a la *single life* com a projecte de vida. No vol deure res a ningú i, sobretot, no està disposat a sacrificar-se pels altres. Per això, veu en la tecnologia i en la societat robotitzada i mecanitzada la millor representació de la seva utopia. La resultant última, però, d'aquesta utopia és la soledat.

Escriu Tzvetan Todorov (1939-2017): «En la base del pensament neoliberal trobem una antropologia problemàtica, que presenta l'home com un ésser autosuficient, bàsicament solitari i que només de manera puntual necessita els altres éssers al seu voltant, la qual cosa contradiu el que la psicologia, la sociologia i la història, per no parlar del sentit comú, ens ensenyen sobre la identitat humana»¹⁸.

219

El model de l'autosuficiència està en la matriu del neoliberalisme, però no la del liberalisme clàssic d'Adam Smith (1723-1790) i David Ricardo (1772-1823), on és clau el principi de simpatia i la configuració de comunitats. El narcisisme postmodern és un producte lligat al neoliberalisme i a la hipercompetitivitat que en deriva. El model és un ésser dur i autosuficient, enamorat de si mateix.

El resultat d'aquest model és, en darrer terme, en la soledat. És difícil lligar aquesta utopia amb la naturalesa social i política de l'ésser humà i la seva necessitat de sociabilitat. Des del transhumanisme, però, es parteix del supòsit que els artefactes tecnològics intel·ligents seran capaços de pal·liar aquesta sensació de soledat quan emergeixi, que ens acompanyaran i ens donaran caliu, sense necessitat d'haver de suportar les mil contrarietats que comporta la convivència humana.

Encara que el transhumanisme es presenta socialment amb una infraestructura suposadament científica, es pot qualificar, sense embuts, de mite. És un mite de substitució, una gran narració que

¹⁸ Todorov, T. (2012). *Los enemigos íntimos de la democracia*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, p. 104.

ve a omplir el buit deixat per la crisi dels grans relats. Contra la idea que el mite forma part de l'etapa primerenca de la civilització humana, és necessari afirmar que *mythos* i *logos* es necessiten mútuament i que mai no abandonem els relats mitològics. Canvien de forma, de contingut, però subsisteixen, perquè som consumidors de mites.

Els mites són formes d'orientar-se en l'existència, de respondre, encara que sigui de manera provisional i no científica, les preguntes fundacionals de l'ésser humà: la qüestió de l'origen i, sobretot, la qüestió del fi, és a dir, del punt d'arribada. En el transhumanisme hi ha una lectura en clau retrospectiva de la història, del llarg camí que hem realitzat des de l'emergència de l'humà fins a l'hora present, però, a la vegada, s'hi dibuixa un horitzó escatològic que té com a pretensió respondre la tercera pregunta kantiana: què podem esperar?

Escriu Odo Marquard (1928-2015): «No podem viure sense mites.»¹⁹ Necessitem consumir relats, històries, grans i petites narracions. La famosa emancipació del mite operada en l'etapa científica de la humanitat no és altra cosa que un mite. És el mite que nodreix el positivisme d'Auguste Comte (1798-1857), amb la seva pretesa llei dels tres estadis de la humanitat. «Els éssers humans es veuen obligats a narrar mites; és impossible una vida sense històries, despullada de vestimentes mítiques»²⁰.

El mite del progrés propi de la Modernitat no deixa de ser un mite que el transhumanisme reprèn i que recupera mitjançant la confiança en la tecnologia. Escriu Odo Marquard: «El mite més reeixit en el món modern és: el mite progrés incontenible de la història universal cap a la llibertat, segons focus configurat per la filosofia de la història de l'emancipació revolucionària»²¹.

El mite de Narcís connecta amb l'ànima del transhumanisme, però Prometeu no ha mort del tot en la postmodernitat, perquè la fita d'aquesta ideologia és crear un ésser que tingui els mateixos atributs de Déu (eternitat, omnipresència, omnipotència), un ésser que enamori i sigui autosuficient.

Aquest horitzó que es dibuixa en el futur immediat segons el transhumanisme uneix Narcís i Prometeu i en forma un híbrid molt

¹⁹ Marquard, O. (2000). *Adiós a los principios*. València: Alfons El Magnànim, p. 101.

²⁰ Ídem, p. 106.

²¹ Ídem, p. 108.

estrany. Per això, en el transhumanisme no és pertinent contraposar Prometeu i Narcís, seguint una disjuntiva excloent. No comporta la negació de l'un, ni la negació de l'altre, sinó la fusió dels dos en una realitat nova, distinta, que encara no té nom.

Francesc Torralba
Universitat Ramon Llull
francesctr@blanquerna.edu

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2019]